

Sanja Vulić
Zagreb

PREGLED ETNOKULTURNOGA RAZVITKA HRVATA U SLOVAČKOJ

Ján Botík: *Slovenskí Chorváti*, Lúč, vydavateľské družstvo Bratislava – Slovenské národné múzeum, Bratislava 2001.

Hrvati u Slovačkoj već su duže vremena predmetom zanimanja slovačkoga etnologa Jána Botíka. Taj je interes posebice došao do izražaja posljednjih godina kada uređuje dva zbornika radova o Hrvatima u Slovačkoj. To su zbornik *Chorváti na Slovensku* iz 1996. i zbornik *Chorvátska národnosť na Slovensku* iz 1999. godine. Nakladnik obaju zbornika je Slovački narodni muzej (Slovenské národné múzeum) iz Bratislave. Nakon tih dvaju zbornika, Ján Botík je odlučio napisati i objaviti vlastitu monografiju o Hrvatima u Slovačkoj. Monografija je objavljena na slovačkom jeziku, a samo je uvodno poglavlje tiskano trojezično – na slovačkom, hrvatskom i engleskom jeziku. Upravo u tom uvodnom dijelu Botík navodi razloge koji su ga potakli na objavljivanje vlastite monografije o Hrvatima u Slovačkoj. S jedne strane ističe da su u 20. stoljeću tiskane brojne rasprave i knjige koje prilično detaljno i uspješno obrađuju pojedine aspekte što se odnose na Hrvate u Slovačkoj (povijesni pregled, etnografija, jezikoslovlje, gospodarstvo, društvene i kulturne organizacije), a s druge primjećuje izostanak sintetskoga – sveobuhvatnoga djela o toj dijaspori. Stoga je pojavnost ove monografije u prvoj godini novoga stoljeća i tisućljeća, rezultat autorove želje da objavi sintetsko interdisciplinarno djelo koje obuhvaća ukupnost etnokulturnoga razvoja Hrvata na teritoriju današnje Slovačke od 16. stoljeća do danas. Temeljeći svoj rad na presjeku kroz stoljeća, nastojao je sagledati sveukupnost promjena koje je hrvatska manjina doživjela i proživjela trajno se nastanivši u novoj domovini. Pritom je važno istaći da je ovo jedan od rijetkih radova objavljenih na tlu Slovačke u kojemu se slovački Hrvati sagledavaju kao dio jedne veće hrvatske dijasporske cjeline, tj. kao jedna od rubnih zajednica na prostranom gradišćanskohrvatskom govornom području. Upravo to sagledavanje

hrvatske dijaspore u Slovačkoj, u kontekstu cjelokupne gradišćanskohrvatske dijaspore, daje Botíkovoj knjizi posebnu vrijednost.

Nakon uvodnog dijela, slijedi pet središnjih opširnih poglavlja na kojima je ova monografija temeljena. U prvom, pod naslovom "Hrvatsko naseljavanje u Slovačkoj", autor donosi povijesni pregled te dijaspore od 16. stoljeća do danas. Prikazujući stanje u prošlim stoljećima, a također i u posljednjim desetljećima 20. stoljeća, najvećim se dijelom oslanja na radove Květe Kučerove, Gerharda Neweklowskoga, Sanje Vu li ć i Viliama Pokornoga. Tom je poglavlju priložena i zemljopisna karta na kojoj je ubicirano 30 naselja u današnjoj zapadnoj Slovačkoj, koja su u 16. i 17. stoljeću (među tadanjih 60-ak sela u kojima su živjeli Hrvati) bila najgušće ili isključivo naseljena Hrvatima. Drugo je poglavlje posvećeno socijalnom raslojavanju Hrvata u Slovačkoj. U vrlo detaljnoj raščlambi te problematike autor profilira tri osnovne socijalne skupine, tj. seljake, zatim obrtnike i općenito građane, te plemstvo. U trećem je pak poglavlju riječ o etničkim posebnostima, nacionalnoj svijesti i mentalitetu Hrvata u Slovačkoj.

Znatno je opširnije četvrto poglavlje u kojemu se jezik slovačkih Hrvata razmatra s različitim aspektima. U sintetskom prikazu hrvatske jezične zbilje u toj hrvatskoj jezičnoj zajednici, autor polazi od istraživanja pojedinih mjesnih govora. Pritom se posebno zaustavlja na govoru Hrvatskoga Groba o čijoj su dijalektnoj pripadnosti postojala različita mišljenja. Prisjećajući se slovačkoga jezikoslovca Václava Vážnoga, koji je 20-ih godina 20. stoljeća govor Hrvatskoga Groba svrstao u kajkavsko narječje, podsjeća da su tu pogriješnu postavku poslije preuzeli brojni autori, kao npr. Većeslav Holjevac (1967), slovački jezikoslovac Ivor Ripka (1996), Květa Kučerová (1998) i dr. Pristupajući tom problemu korektno i nepristrano, u tu skupinu svrstava i svoj prilog iz 1999. g. Razloge tako duge opstojnosti spomenute zablude pronalazi u nedovoljnom poznavanju strane literature, posebice jezikoslovnih djela Austrijanca Gerharda Neweklowskoga iz 1971. i Mađara Lászla Hadrovicsa iz 1995. U tom kontekstu izdvaja raspravu Sanje Vu li ć iz 1999. u kojoj je govor Hrvatskoga Groba razmotren u okviru cjelokupne gradišćanskohrvatske dijalektologije i hrvatske dijalektologije općenito te svrstan u srednočakavski ikavsko-ekavski dijalekt čakavskoga narječja. Također upozorava na tragove mađarskoga i njemačkoga jezičnoga utjecaja na hrvatske govore u Slovačkoj, ponajprije na leksičkoj, ali i na ostalim jezičnim razinama, te na postupnu, ali posljednjih desetljeća ubranu slovakizaciju tih mjesnih govora. Dajući detaljan prikaz jezičnoga stanja, u svojim se zapažanjima posebice oslanja na najnovija istraživanja Konštantína

Palkoviča, Viliama Pokornoga, Ivora Ripke, Ivana Brabeca, Grharda Neweklowskoga, Sanje Vučić i Bernardine Petrović.

S jednakom ozbiljnošću i minucioznošću autor pristupa i drugom dijelu četvrtoga poglavlja, u kojemu donosi književnopovijesni pregled hrvatskih rukopisa i raznovrsnih tiskovina na gradišćanskohrvatskom govornom području, te posebice na slovačkom prostoru od 17. stoljeća do najnovijega doba. Poput gradišćanskohrvatske istraživačice iz zapadne Mađarske Bernadete Zadrović, u svoje je razmatranje uključio i hrvatske tekstove na nadgrobnim spomenicima. Ipak, posebno je mjesto u Botíkovu pregledu zauzeo književnik Ivan Blažević koji je od 1925. do 1935. g. župnikovao u Hrvatskom Jandrofu – selu u današnjoj jugozapadnoj Slovačkoj na granici s Austrijom (u blizini austrijsko-mađarsko-slovačke tromeđe). Premda je bio i pjesnik i prozaik, Ivan je Blažević osobito bio poznat kao pisac igrokaza za djecu i mladež. Upravo u vrijeme dok je bio župnikom u Hrvatskom Jandrofu, napisao je sedam svojih igrokaza, tj. *Najlipše j' doma* (1926), *Čer do neba* (1931), *Kad mali Jezuš dojde* (1931), *Jezuševa dica pri jaslica* (1931), *Pastiri pri jaslica* (1932), *Marica gre k malomu Jezušu* (1934) i *Božićna igra* (1935). Kao što je iz naslova vidljivo, uglavnom su to prigodni božićni igrokazi. Oslanjajući se na istraživanja Nikole Benčića, istaknutoga gradišćanskohrvatskoga povjesničara književnosti i kazališta, Botík analizira Blaževićeva djela u kontekstu gradišćanskohrvatske književnosti općenito. U tom književnopovijesnom dijelu četvrtoga poglavlja, autor je osobitu pozornost posvetio i rukopisnoj ostavštini pučkoga kroničara Jure Treuera iz Hrvatskoga Jandrofa. Taj je zaljubljenik u hrvatsku riječ 1925. g. sačuvao tri pjesme koje je te iste godine napisao najpoznatiji gradišćanskohrvatski pjesnik Mate Meršić Miloradić. Sve su te pjesme posvećene Ivanu Blaževiću, a Miloradić ih je napisao za vrijeme svoga župnikovanja u Hrvatskoj Kemlji. Budući da su se i Hrvatska Kemlja i Hrvatski Jandrof u to doba nalazili unutar mađarskih državnih granica, nije začudno što su župnici tuh dvaju hrvatskih sela u zapadnoj Mađarskoj bili u stalnom kontaktu. Posljednja od spomenutih Miloradićevih pjesama, koja nosi posvetu *Ivanu na Ivanju*, poetska je imendanska čestitka, a ispjevana je 24. lipnja 1925., tj. na blagdan Rođenja sv. Ivana Krstitelja (str. 97). Pretpostavljajući da te pjesme do sada nisu bile objavljene, Botík ih sve tri objavljuje u svojoj monografiji (str. 96-97). U ovom je poglavlju riječ i o romanu *Velika ljubav* hrvatskoga književnika Josipa Andrića, koji je 1942. g. objavljen u Zagrebu, a za Hrvate u Slovačkoj je posebice zanimljiv jer se radnja toga romana zbiva u Hrvatskom Grobu. Slovačkim je čitateljima taj roman postao dostupan 1992. g. kada je preveden na slovački jezik. Inače, želeći što detaljnije prikazati suvremenu književnojezičnu produkciju Hrvata u

Slovačkoj, Botik navodi i njihove časopise *Novosielski glas* iz Novoga Sela i *Magazin* iz Hrvatskoga Jandrofa. Na kraju se poglavlja posebice osvrće na osebujan razvoj gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika.

U petom je poglavlju riječ o tradicijskoj kulturi i načinu života Hrvata u Slovačkoj. Tu se autor ponajprije usredotočuje na razvoj poljoprivrede, osobito vinogradarstva i voćarstva kao poljoprivrednih grana kojima se Hrvati u Slovačkoj intenzivnije bave. Iza toga prelazi na prikaz graditeljstva i kulture stanovanja. Slijedi opis narodne nošnje koji je osobito uspio, a sadrži detaljan prikaz pojedinih dijelova nošnje i vezova, popraćen efektним slikovnim i foto prilozima. U potpoglavlju o obitelji i ustroju društvene zajednice općenito, donosi bogatu antroponimijsku građu koja se odnosi na Hrvate u Slovačkoj. Ti su prilozi također upotpunjeni rukopisnim prilozima, među kojima valja izdvojiti prijepis oporuke na hrvatskom jeziku iz 1659. g. iz Malih Šenkvica te odlomke iz rukopisne kronike u kojoj Jure Treuer iz Hrvatskoga Jandrofa, početkom 20-ih godina 20. stoljeća, piše o zbivanjima u svom selu i u svojoj obitelji. U tom su poglavlju detaljno opisani i godišnji, posebice blagdanski običaji slovačkih Hrvata na Sve svete, Badnjak, Božić, Nevinu dječicu, Novu godinu, Tri kralja, Svijećnicu, korizmene nedjelje, Sveto trodnevlje, Uskrs i Uskrsni ponedjeljak, te običaji vezani uz pojedine važne događaje u ljudskom životu (krštenje, vjenčanje, pogreb). Ti su tekstovi obogaćeni izvornim prilozima iz usmene narodne književnosti Hrvata u Slovačkoj, npr. različitim pjesmama (zdravicama, kolen-dama), scenskim prizorima itd. Tekstovi pjesama često su popraćeni i notnim zapisima. Tim petim poglavljem završava središnji dio Botikove knjige.

Slijedi zaključni dio monografije u kojem autor još jednom donosi kratak pregled dosadašnjih istraživanja, te publikacijâ i djelatnosti Hrvata u Slovačkoj. Zaključnom je dijelu postponiran popis literature u kojem, na žalost, nedostaje veći broj najnovijih bibliografskih jedinica. Na samom kraju knjige dat je vrlo koristan registar toponima kojim završava ova vrijedna publikacija. Budući da je riječ o kvalitetnom sintetskom djelu, koje je pisano stilom / načinom prihvatljivim široj čitateljskoj publici, te koje je obogaćeno brojnim kvalitetnim i živopisnim fotografijama te faksimilima rukopisa, nedvojbeno bi nam dobro došao hrvatski prijevod ove knjige.